

Eebbe Naxariistii janno ha ka waraabiyo

Mahadhadii Abwaan Axmed Ismaaciil Diiriye “Qaasin”

*oo maanta ku geeriyooday Hargeysa magaalo
madaxda dalka S/Laand*

Qalinkii

Cabdiraxmaan Faarax ‘Barwaaqo’

Sawirkan hoose waa kii Qaasin

Axmed Ismaaciil Diiriye oo ku magac dheeraa **Qaasin** waxa uu ka mid ahaa abwaannada ugu caansan maansooleyda Soomaaliyeed. Suugaantiisu waxay caan ku tahay tayo wanaag iyo tiro goobni. Waxaan, haddaba, isku deyi inaan qoraalkan si kooban oo tafaqyo tiran ugaga hadalo mahadhadii Abwaanka oo geeridiisii maanta la soo sheegay, waxan isku deyi inaan suugaantiisiina wax idinka xasuusiyo.

Axmed Ismaaciil Diiriye
"Qaasin"

Qaasin, Alla haw naxariistee, waxa uu ku dhashay magaalada **Mandheera** ee u dhaxaysa magaalooyinka Berbera iyo Hargeysa gu'gu kolkuu ahaa 1933kii. Miyiga ayuu Marxuunku ku barbaaray, ilaa iyo 12 jirkiiisii waxa uu ahaa dabadhoon. Kadib Hargeysa ayaa la keenay hal kaasi oo uu ka bilaabay waxbara shadiisii. Waxaanu wax ku bartay dugsiga Axmed gurey ee ku yaal magaalada Hargeysa kaasi oo waagii hore la odhanjirey S. Thomson. Wax yar kadib ayaa loo beddeley magaalada Burco oo uu waxbara-shadiisii ka sii watey. Wuxuu uga sii gudbey Sheekh. Halkaasi oo ay wax ugu dhigijireen, **Alla ha u naxariisto labadoodaba e, Muuse Xaaji Ismaaciil Galaal iyo Maxamed Jaamac Badmaax.**

Markii uu Marxuunku waxbarashadiisii dhammaystay ayuu u boqoolay dhanka iyo magaalada **Cadan** halkaasi oo ay dad badan oo Soomaaliyeed deggenaayeen kana shaqaysan jireen. Kolkii calanka la qaatay kadib ayuu Marxuunku dalka ku soo laabtay. Waxaanu ka mid noqday shaqaalihii dawladda hoose ee magaalada Burco.

Ma hayo caddayn sheegaysa goortii uu Marxuun Axamed Ismaaciil Diiriye bilaabay maansada iyo maansadii u horreysey ee uu tiriyeytoona. Hayeeshee maansadan hoos ku qoran ayuu curiyey 1957kii. Xilligaasi oo ahayd xilligii uu socday halgankii gobonnimadoonku. Isaga oo haddaba la hadlayaa dhallintii ay isku faca ahaayeen kuna canaanaya iney kaalintoodii gabeen waxa uu yidhi:

*Nimankii Almadar een lahaa odayaday dhaami
Isticmaarka nimankaan lahaa udubbaday saari
Ingiriiska nimankaan lahaa orodba way dhaafin
Iyaga isnoolayn kuwaan u asaraaraayey
Dhulka ololey uubaha la qoday uunka kala guurey
Ololaha colaaddiyo geyiga uuda demiweydey
Ummulaha la dooxiyo raqdaa haad ku wiirshiyey
Riyahaa ee'day idaha la qalay geela la af-duubay
Sengaa orod daraaddii dhexdu udub ka dhuubnaatay
Ummaddaa xumaataan lahaa haw arrimiyeene
Ula jeeddadoodaan arkay oo aayatiin malahe
Awr heeryadii cunaba waa lagu ogaadaaye
Imminkay af-kor utaagayaan edebla'aaneede
Imminkay Allow leeyihiin gaal isu egeyne
Isma eegto naag xumi halkay iin ku leedahaye
Ma laase waa ismoogyihiin iney obocdu hoostaalle!*

Axmed Ismaaciil diiriye, Eebbe haw naxariistee, Cadan buu joogey kolkii Calanka laga taagay magaalada Hargeysa. Dad badan oo debedaha joogay oo imankariwaayeyna halkoodii ayey ku xuseen kuna dabbaaldegeen. Marxuunka oo isagu dadkaasi ka mid ahaa si gaar ah ayuu u xusay. Mar la weydiiyey wuxuu ka odhan lahaa arrintaana wuxuu yidhi:

*Allow yaa Darwiishkii farriin debecsan gaadhsiya
Allow yaa dadkaagii yidhaa dawladnimo qaaday*

Allow yaa dabbaaldegiyo farax kala dul eedaama
Fardaha yaa dirkii dhooddi meer doona faracdiisa
Allow yaa darmaan farataqaan duqa u kooreeya
Allow yaa duleeddada Taleex uga dammaashaada
Dhaaxuu ku daakiray xaqoo naga dahsoonaaye
Ha daawado dadkow hiiliyo doogga soobbaxaye
Allow yaa dalluuntiyo qabriga dib uga soo saara
In dariiqadi nooshahay ooy dunida soo gaadhey
Oo dabkuu shiday rag kale dogobbo sii saaray
Allow yaa aflama daaliyee daacad ugu sheega!

Wax yar kolkii gobannimada la haystay Marxuunku wuxu saluugay sida ay wax u wadaan raggii maamulka la wareegey. Waxaanu curiyey maansadan soo socota:

Ayaantaan dhashiyo maanta oon uurka ka cirroobey
Hashii aan intaa iyo intaa oon la daba joogey
Hashii aan aroorida cidlada ah kula ugaadhoobay
Hashii markuu adhigu jabay araxdanaw quutay
Hashii aan Amxaarka iyo Kufriiga ugu unuun gooyey
Ayaantay hallawdaba hashaan daba adeegaayey
Irmaanaatay Maandeeqe waa ibo kureyseene
Innamada dhowaan ii kacaw weydin eersadaye
Carrabkiisu ruuxuu xunyahay aayatiin malahe
Namaydaan abaal marinne waana ambinaysaane
Afarteeda naas baan lahaa ubadka deeqsiye
Ma afurin agoontii waddiyo kii ushow sidaye
NFD dhankeedaan lahaa u amar-ku-taagleeye
Arddisababa gee baan lahaa ayda doogga lehe

Iiilaha Jabbuutaan lahaa aayar soo mariye
Ood dheer ka saar baan lahaa aarka soo dhiciye
Ilaa ururka dayrtaan lahaa awrka haw tu'inne
Imay ha daaqdaan lahaa adhaxda jiilaale
Iilkii Darwiishkaan lahaa udubka gaadhsiiye
Axan Sheekh Bashiir baan lahaa aarla'aan dhimaye
Ammuurahan isdhaafaan lahaa aakhirow tebiye
Axmed Gurey u sheeg baan lahaa iilka wuu qabanne
Oomaar dul gee baan lahaa uubti loo qodaye
Umalkeeda Maxamuud Xarbaan ka ag dhaqaaqeene
Nimanse aabbihii maali jirin looma aammine e
Waa taa abaar iyo dhulbaas u ambaqaaddeene
Ololkeedu waa iibbaxaa oogta waabberiyee
Oon iyo harraad waa waxay la alwanaysaaye
Ergin iyo aroor qocondhalay adhi la daaqdaaye
Waataa ilmaha loogu xidhay geed adaahiye e
Goortaan hadhuubkow aslaa ula qalwayseene
Waxba arartu yey ila sii durkine waxan ku soo ooday
Ololii maruun baa la shidi kii arbacadiiye
Markaasaa rag iimaan qaba la egmandoonaaye
Aagaan ka buuxsada dhowaan ma arkidoontaane!

Axmed Ismaaciil Diiriye "Qaasin", Alla hawnaxariistee, marna kuma niyadsamaan sidii dalka loo maamulayey. Riyadiisina uma rumoobin. Isaga oo ka niyad jabsan maammulladii dalka isaga dambeeyey dad weynahana ku boorrinaya inaanay rajo beelin waxa uu mariyey maansada la yidhaa Saadaal. Waxaanu yidhi:

Dayaxaa la kala boobayaa iyo dirirkii cawleede
Dabagaabihii laga carceer dunina yeelkeede

Xiddigtii Dagaariyo la dhaaf diilintii Gurey e
Dibbaa laxaha loo eegayaa sacana waa daaf e
Duqii samada lagu sheegayiyoo dide cirjiidhiy e
Dabaylaha rag baa kala yaqaan dawga loo maro e
Hadba waqalka dihin Ruushku waw doogsin cararaaye
Daruuraha la weeraray nin ogi dan uga faallooye
Ha yeeshee dabkeedu ha ba'ee doqoni waa mooge
Nin da'adiisu meeshaa tagtay oo daallan baa ahaye
Daab gudimo weli sooma jarin wiilashaan diray e
Halka dunida lagu geeddi yahay dayiba maysaane
Ummaddii daryeel weli ma helin daacadda ahayd e
Sidii bay u dooyaysan tahay damashii weyneyd e
Sidii bay duleeddada dhar li'i ugu dabjeexaane
Sidii baa dugaag uga gurtaa daaqa xoolaha e
Sidii baa duddada aar dhaciyo dacaw u joogaane
Sidii baa Dagaalow biyaha loo dawariyaaye
Sidii bay degmadu ceelashii ugu darleeftaaye
Sidii bay u dabagoosi tahay haradii Dooloode
Oo weliba dibindaabyo iyo diriri joogtaaye
Waa kaa dareersaday Amxaar dayr cadkii dhalaye
Dembi ku hadli maayee ma arag dawladdaan rabaye
Isma doorin gaalkaan diray iyo daarta kii galaye
Dusha midabka Soomaalibaad dugulka mooddaaye
Misna laguma diirsade qalbigu waa dirkii Karal e
Meeshaan dad aan urursho iyo darar ka eegaayey
Iyaba waa darxumo ii hadhaye dacar miyaan leefay
Ma dorraato raadkaan dhigaan dib ugu soo laabtay

Sidii oon dayeysnahay miyaan dawgii ka hallaabay
Waxba hadalku yuu ila durkine waxaan ku soo duubay
Maruun buu daf soo odhan nabsigii diinku soo sidaye
Maruun bay daruur caafimaad dooxa soo rogiye
Dirridaa abaarta ah marbaa doog ka soo bixiye
Dibjirka iyo mar baa reer miyigu daasadaa qubiye
Maruun buu digiigixan raggii daallanaan jiraye
Uu dabar-dambeedka iyo dhitiyo diidi keenada e
Maruun buu daboolka iska rogi doob la quudhsadaye
Dibnihii shakaallaa mar baa doodda loo furiye
Markaasaa la deydeyi xaqii naga dahsoonaaye!

Mar kale oo uu Marxuunku saluugay sida uu Maxamed Xaaji Ibraahim Cigaal (Naxariistii Janno Alla ha ka waraabiy isna eh), oo kolkaa ahaa Ra'iisula wasaarhii Soomaaliya, wax u wadana wuxuu yidhi:

Tabtaa ina Cigaalow waddaan tacab qasaaruun dheh
Tartan meelna aan gaadhiniyo turuqyo daaluun dheh
Tamashlaha aan meel looga dhalan tookh u socodkeeda
Toddobaad waxaan gaadhiniyo tuhumo beenaad dheh
Dhammaan Ciisa Musaha tadhahay ee taajka wada qaatay
Taariikh Isaaq ugu horloo maanta timid uun dheh
Toddobadan aad soo doorateen taran haddaad mooddey
Tukayaal hormuud laga dhigiyo toxoble daayeer dheh!!
Afartaa tacliintaan bartiyo tix iyo geeraar dheh
Tiiqtiqsi hadal loo yidhoo tudhis la'aaneed dheh
Tol-yaraha hubkii dili jiriyo toorri iyo seef dheh
Toban guuradaan nabadgelyada taabka ku adkeeyey
Aan talada kaa qayb gashey baad tahar i goyseene

Habar Yoonistii lagu tuntiyo Ciidagale toos dheh

Mar hadday tolniimadii horiyo talawadaag diidey

Nin walbaa wuxuu taransadiyo tab iyo xeeshii dheh!

Wuxuu Marxuunku Burco iyo Hargeysa isaga dab qaadaba waa dambe ayuu *Xamar*, oo ahayd Magaalamadaxdii dalka, booqasho ku gaadhay. Intii uu, haddaba, *Xamar* joogay waxa la soo xidhiidhay nin ay walaal yihiin oo la yidhaa *Maxamed-Kayd*. Waxaanu weydiyey sida ay *Xamar* ahayd kolkaa iyo wixii uu kala kulmay. Isaga oo arrintaa ka warcelinaya wuxuu Marxuunku yidhi:

Mugdi baan ka gacan haadiyaa Maxamekeydowe

Maangade abaara iyo dirri baan maax ka deyaaye

Geel baan maqaarka u sidaa midi ka dhiiqeyne

Soomaali midab doorsantaan meeday leeyahay

Rag musbaar dhegaa kaga jiraan maqal ka tuugaaye

Milicdaannu sheekaysannaa maalin abidkeede!!

Axmed Ismaaciil Diiriye wuxu ahaa nin qoloqolaysiga neceb. Waxaanu u arkayey inaan meel lagu gaadhahayn. Doorashooyinkii dalka ka dhicijirey buu nin ay walaal yihiin oo lagu naanayso *Sanyare* ku biiray ururkii leegada (SYL) isaga oo u arkayey inuu walaalkii ururka qolo ahaan ugu biiray si uu u taageero *Xaaji Ibraahin Cismaan Food (Basbaas)* oo ka sharraxnaa ururka. Isaga oo haddaba la hadlaya *Sanyare* waxa uu yidhi:

Sanyarow dharkayn lama cuno iyo midho dhunkaaleede

Dhandhamooyin badan baa jiroo aad ku dhimataaye

Dhereg ma laha dhuuniga xuneen cunaha dhaafeyne

Hal libaax dharqaday uu jidhiyo dhiigba ka idleeyey

Haw dhuran dhurwaagii laftuu dhuuxay eersadaye

Dhagar aanad gelin Aw Basbaas* yuu ku dhaxalsiinne

Dhexda yaanu maro kuugu xidhin dhiig tif leeyahay

Dhulka niman samaantiisa wadin yaan lagaa dhigine

Dhiinraac ha noqon adigoo dhawr gu' soo jiraye

Dhalanteed xareed waw egyahaydheehashada guude

Dhegley lagama soo daro oowaa dhamac Kaliileede

Adiguna dhabada weecsinta ah dhaanka haw rarine!

Marxuunka oo dhallin yaro ah ayaa ka qayb galay gar odaayaal jilbaha isu aasteen. Markii garti dhammaatay ayey odayadii oo ka yaabbanaa sida uu arrinka u wadey iyo sida uu arrinta jidkeedii u mihiibsiiyeyba ku yidhaahdeen, "Waar waxaanu ku moodayney dhallinyaree arrimahanna miyaad gashaa?" Weydiintaa isaga oo ka warcelinaya ayuu curiyey maansada caanka ah ee la yidhaa *Macaan iyo qadhaadh*. Isaga oo odayaashii la hadlaya naftiisana tilaamaya wuxuu yidhi:

**Dacartuba marbay malab dhashaa ood muudsataa dhabaqe

Waxan ahay macaan iyo qadhaadh meel ku wada yaalle

Midigtayda iyo bidixdaydu waa laba mataanoode

Midi waa martida soora iyo maata daadihise

Midina waa mindiyo xiirayyo mur iyo deebaaqe

Masalooyin talantaalliyaan maandhow leeyahaye

Nin majiira keliyuun qabsada hay malaynina e

Marbaan ahay muddeec camal san oon maagista aqoonne

Marna macangag laayaanahoo miiggan baan ahaye

Marbaan ahay muftiga saahidnimo mawlacaw gala'e

Marna Mukhawi waashoo xumaha miista baan ahaye

Marbaan ahay nin xaaraan maqdaca marin jidiinkiise

Marna tuug mu'diya baan ahoon maal Rasuul bixinne!

Marbaan ahay maqaam awliyaad maqaddinkoodiye

Marna mudanka shaydaanka iyo maal jinbaan ahaye

Marbaan ahay murtiyo baanisaba madaxda reeraaye

Oo ay weliba muuniyo dulqaad igu majeertaane

Marna reer magaal Loofaroon muuqan baan ahaye!

Waxan ahay nin midabbeeya oo maalinbays roga e

Muuqaygu gelinkiiba waa muunad goonniyahe
Miisaanna ima saari karo nin i maleeyaaye
Muslinka iyo gaalada dirkaba waan micna aqaanne
Malaa'iigta naartiyo jannadu waygu murantaaye
Ninkii maalmo badan soo jiree madaxu boosaystay
Ee inan rag maamuli yiqiin waa i maan garanne
Ninkastaw halkii kuula mudan ee ay muhato laabtaadu
Ee aanad madaddaaladeed ugala maarmaynin
Iska soomar waa kuu bannaan marinkad doontaaye!

Intii uu maammulkii Maxamed Siyaad Barre cadaadiska ku hayey waqooyiga Soomaaliya suugaan badan ayuu Marxuunku curiyey. Waxana ka mid ah maansada la yidhaa Hargeysa oo uu curiyey 1984kii. Isaga oo Qaasin ka yaabbanaa sida loo galay magaaladii Hargeysa iyo dadkeedii hormoodka u ahaa goban-nimadii uu wax badan u calaacalay una soo halgamay ayuu yidhi :

Hargeysaay anaa kaa hurdee laguma haysteene
Haddaan soo hanbaabbirilahaa heec ma noqoteene
Horaad dacara kuma nuujiseen hooya beenihiye
Halaq iyo abees kuma gam'een hadhacyadaadiye
Huluulaha col kuuguma jireen soo hamaansadaye
Hantidaada muu weerareen horor wax boobaaye
Hareertaada lama soo fureen haaway doobadahe
Haweenkiyo carruurtaad lahayd lama halgaadeene
Hablahaaga muu guursadeen haybti garanwaaye
Hog dalluuna kama qayliyeen hanaddadaadiye
Hanuunshiyo indheergaratadii hode ma dhaafeene
Hadhaa laguma sheegeen raggii noo horrayn jiraye
Hoos looma eegeen kuwii hawlarka ahaaye
Hoosaasiyaal uma shireen horumarkaagiye
Maad hoos dhigteen labada sacab hooge baadiyahe

Habro looma doorteen golii haybadda lahaaye
Hiirtaanyo iyo ciil wadnuhu ima hiqleeyeene
Haasaawaha iyo sheekadii lama hagoogteene
Ninna hadalka kama dhawrsadeen kuu hagaag bido e
Hootada afaysani boqnaha igama heerteene
Dhammaan hooballadi may qaxeen hibadu saarrayde
Hogyaqaannadaadii murtida lama halleeyeene
Heesaagi lama quudhsadeen hiray cadaawaaye
Hayeeshee habeen guulleh baad heli ayaan dhowe
Had aan sii fogeyn waxad sugtaa heego iyo roobe
Hillaac caafimaadbaa ku mari hogol daruureede
Heeryada ragbaa kaaga furi hub iyo baaruude
Hiddo-dhalad wixii aan ahayn waa lagaa hudine
Hor ilaahay waan kaa xorayn hawshan kuu timiye
Insha-Allah hooy nabadgelyaa lagugu soo hoyne!!

Ugu dambayntii, Axmed Ismaaciil Diiriye, oo maanta ku geeriyoodey magaalada Hargeysa innagama dhiman ee wuu innaga abaaray. Inta maansadiisu jirtana magaciisu wuu jiridoonaa. Kama danbayntii, bahda **Hal-aqoon** waxaay halkan uga soo baroordiiqaysaa dhammaan qoyskii, xigaalkii iyo dadweynaha Soomaaliyeed meelkasta oo ay joogaanba. Waxaanay leeyihiin Eebbe naxariistii Janno ha ka waraabiyo Marxuunka innagana dhammaanteen samir iyo iimaan haynaga siiyo. Aammiin

---

* *Xaaji Ibraahim Cismaan Food* oo loo yiqiin "Basbaas", Alla ha u naxariistee, waxa uu ahaan jirey mudane ka tirsan golihii baarlamaanka Soomaalida. Dawladdii Cabdirashiid Cali Sharmaarke wuxuu ka ahaa wasiirka Baayac mushtarka

**Maansadaasi waxay ka mid tahay maansooyin farabadan oo uu af-ingiriisi u haltebiyey Prof. B.W. Andrzejewski kuna soo saaray buuggiisii ugu dambeeyey ee uu saaro magaciisana la yidhaa:

An Anthology of Somali Poetry lana qortay Marwo Sheila Andrzejewski.

*** *Qoraalkan wuxu markii u horreysey ku soobaxay warsidaha Hal-aqoon tirsigiisii laad iyo 2aad ee xidhmadii Ilaad.*